

O FARO DA ILLA DE ONS. UN MONUMENTO PÉTREO A SÚA DEDICACIÓN CULTURAL COMO MUSEO DOS FAROS, FAREIROS E NAUFRAXIOS, TEN QUE SER UNHA REALIDADE

Por: Asociación Cultural “Pineiróns”

O mar sempre infundiú nos seres humanos calma, equilibrio, descanso,... A súa presenza invita á reflexión, contaxia serenidade, equilibrio,... Imprégnanos de tranquilidade,... Ao observalo un síntese seguro, positivo, plácido,...

Pero non só esa colosal masa de auga catívanos, engaiólanos e encandéanos, tamén todo o que estea relacionado con el: as embarcacións, os mariñeiros, as rochas, os cantís, a fauna e flora, a pesca, as illas e arquipélagos, os naufraxios,..... e os Faros e os Fareiros.

Esa admiración e atracción cara a todo o que o mar representa, é o que nos anima ao seu estudo, investigación,...., coidado, custodia,...., preservación e protección. De aí que neste pequeno artigo, imos a poñer o noso modesto gran de area e contribuír coas nosas suxestións, a que o *Faro de Ons*, non se converta en ruínas, nin nun espazo privado para os que poidan pagar unha “*estancia con encanto*” converténdoo en hotel de luxo como fixeron xa e pretenden prolongar a un bo número de faros costeiros; senón nun recinto público, xestionado pola administración e dedicado, a carón de seguir protexendo as singraduras dos nosos mariñeiros/as, a unha finalidade cultural, didáctica, comunicadora,...., museística, de estudo e investigación, ..., relacionada cos Faros, cos Fareiros e cos Naufraxios da súa contorna, sen prescindir doutras funcións que poida prestar dentro do seu labor instrutivo, formativo e cultural.

OS FAROS DO PARQUE NACIONAL ILLAS ATLÁNTICAS

Os Faros do Parque Nacional (Cíes, Ons e Sálvora), polo feito de estar emprazados nunha illa, adquiren un dobre atractivo, pois atópanse nun espazo privilexiado que evoca romanticismo, pero tamén illamento, bravura, aventura, misterio,...., din dos faros que: “*Namoran polo seu concepto, a súa forma e a súa función, e son un estímulo para a imaxinación e a creación de soños*”. Pois todo iso, dun xeito máis acentuado, transmíteno os Faros do Parque Nacional galego.

Non imos a falar aquí sobre as características dos Faros das illas do Parque¹, coidamos que hai documentación dabondo para poder consultar, imos a pararnos máis en cal pode ser a súa función agora que os radares, GPS,...., e

demais aparellos náuticos e novas tecnoloxías, conseguiron eliminar a figura do Fareiro.

No que se refire aos Faros do Parque, só tres illas teñen algo que dicir: Cíes, Ons e Sálvora. Dende hai anos sabemos que estes Faros tiñan as horas contadas, no que se refire a eses case míticos personaxes que fixeron posible o seu inestimábel funcionamento, os *Fareiros*, e que a súa automatización ía provocar un baleiro no que respecta ao como buscar unha alternativa a estas simbólicas e representativas construcións da nosa costa.

Podemos comprobar a nivel galego, como algúns Faros da nosa comunidade, buscando a solución político-administrativa máis cómoda e menos controvertible para o organismo que os rexenta, optaron pola cesión privada para a súa dedicación ás diferentes formas de hostalería (hotel, restaurante, bar, cafetería,...) e así librarse do seu custoso mantemento. Exemplos temos en Illa Pancha, Semáforos de Lariño e Fisterra, Corrubedo,...., e máis recentemente no Faro de Cabo Silleiro, tendo ideas tamén para os de Illas Lobeiras, Fisterra, Vilán,...

Non imos a ser nós os que critiquemos esas finalidades ou novos destinos. Quizais, para os Faros en terra (continente) sexan a saída menos mala á que se poda optar (tendo en conta as poucas luces, ineficacia e incompetencia dos nosos políticos e funcionarios de elite), pero para os das illas, e máis concretamente para os das illas dun Parque Nacional como o noso, a busca de alternativas, decisións adecuadas, acordos,...., e solucións teñen que ser moi profundas, meditadas, analizadas,...., por persoal cualificado

¹ Cando, nesta pequena aportación de Pineiróns sobre os Faros (tendo o Faro de Ons como actor principal) falemos do Parque, referímonos ao Parque Nacional das Illas Atlánticas de Galicia.

e multidisciplinar que, cunha boa coordinación técnica e científica, sexan quen de dar coa solución adecuada ás necesidades reais do Parque.

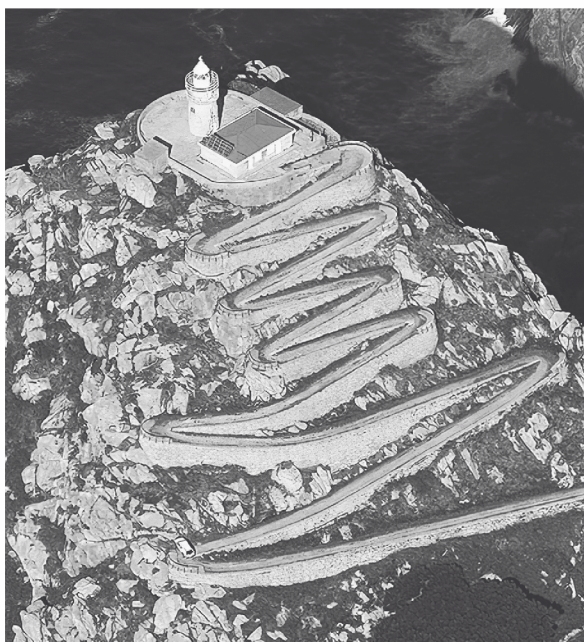
É por iso que, dentro da nosa sinxela e respectuosa opinión, imos dar unhas ideas sobre as posibles dedicacións ás que poden optar os Faros das Illas do Parque Nacional, centrando as nosas ideas, teorías e suxestións no da *Illa de Ons* que, á vez, poden ser aplicables ao Faro da Sálvora, por ser estes dous os que, á vez de posuír unha profunda e importantísima memoria socio-histórico-etnográfica, teñen un amplo espazo útil, case similar, para desenvolver neles calquera actividade tendente a alternativas culturais.

O FARO DAS ILLAS CÍES

O Faro de Cíes, aínda que nunha posición extraordinaria a 180 metros de altura, tivo un habitáculo moi escaso, poderíamos dicir que insuficiente, para poder vivir nel o que provocou, xunto coa dura climatoloxía, que se automatizara en 1952 e que os Fareiros deixaran de habitalo.

En 1978 atopábase case en ruínas. Hoxe, do Faro orixinal, só queda a lanterna e, ao seu carón, hai unha edificación que data de 1980 onde se atopa a maquinaria necesaria para o seu funcionamento. Tamén outra pequena construción, que albergaba os aseos, é sobre a que hoxe colocaron o radar de vixilancia do Sive.

O espazo do que dispón esa edificación é exi-gua e fai inviable a realización de calquera establecemento de tipo hostaleiro; ademais, con moi bo criterio, os responsables do Parque néganse a que nel se leve a cabo calquera actuación dese estilo, polo que se está buscando, por parte da Autoridade Portuaria de Vigo,

Faro das Illas Cíes coa pequena edificación. www.piratasdenabia.com

algunha opción como atractivo turístico para o seu uso compatible cos obxectivos do Parque Nacional.

Nun principio descartado o Faro de Cíes para o seu uso hostaleiro e cun complicado uso turístico, imos a centrarnos nos Faros de Sálvora e Ons, como principais protagonistas das ideas e suxestións para un uso cultural futuro que imos expoñer de xeito moi sinxelo, deixando a porta aberta para que persoas cualificadas e dun xeito técnico-científico miren as súas posibilidades e, como profesionais, as perfeccionen, corrixan cambios,..., e a ser posible as desenvolvan como un Ben Cultural que redundará en beneficio do saber, da investigación, do progreso,..., e do Parque Nacional.

OS FAROS DAS ILLAS: SÁLVORA E ONS

Salvando as distancias entre eles, podemos dicir que os Faros de Sálvora e Ons teñen unhas características, sobre todo a nivel de espazo, moi parecidas. Tamén no seu aspecto global, pois atópanse nunhas illas que son parte dun Parque Nacional e cunhas peculiaridades socio-histórico-etnográfico-naturais importantísimas e, en moitos aspectos, bastante parellas. Á vez teñen unha normativa, PRUX, que aínda que vai cumprir 5 anos e que está en proceso de acollemento e posta en funcionamento, vains dirixindo, quedando á espera dunha avaliación exhaustiva da súa traxectoria que, coidamos, xa vai sendo necesaria.

Por todo isto, recalcamos, que as suxestións van ir dirixidas sobre o Faro de Ons, pero que poden ser perfectamente asumibles polo Faro de Sálvora, sempre dende a perspectiva de non dedicalos a uso hostaleiro e de restauración

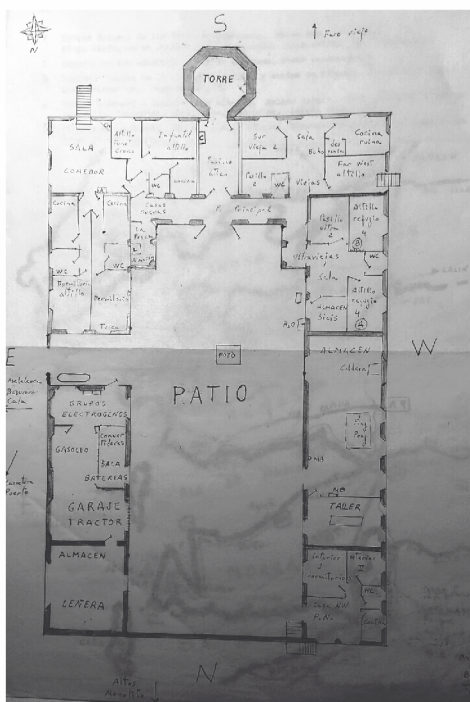
FARO DE SÁLVORA. *Pequenos escintileos*

Con satisfacción, puidemos ler na páxina (portovilagarcia.es), que Portos dá o seu visto e praxe ao proxecto de Turismo de Galicia para a execución da mellora do Faro de Sálvora. Segundo parece hai un convenio de colaboración entre a Autoridade Portuaria de Vilagarcía e a Axencia de Turismo de Galicia para a posta en valor do inmovible. O gasto que está previsto é de 1'5 millóns de euros e, segundo din, o obxectivo é a divulgación científica, estudo do medio, posta en valor turístico e apertura ao visitante.

Supoñemos que estes dous organismos tamén contactarían coa Consellería de Medio Ambiente e Parques como xestores para a realización deste proxecto. Coidamos que a posta en valor do Faro, e das demais edificacións da illa (pazo, capela, salga e aldea), teñen que pasar por un previo estudo, o máis completo posible e contando cun equipo multidisciplinar, para ver as posibilidades destas edificacións singulares para un uso global futuro, xa que sería imperdoable que non haxa consenso e unha boa actuación, evitando a precipitación que provoquen actuacións improvi-

sadas, sen ideas, sen proxectos a longo prazo,..., que pode traer un posterior abandono,..., e, o que pode ser peor, máis gastos innecesarios.

Por iso esperamos que estes gastos iniciais anunciados sexan para a rehabilitación do edificio do Faro, que segundo puidemos saber, está nun estado bastante lamentable. (Aquí podemos sacar en conclusión o deixamento da

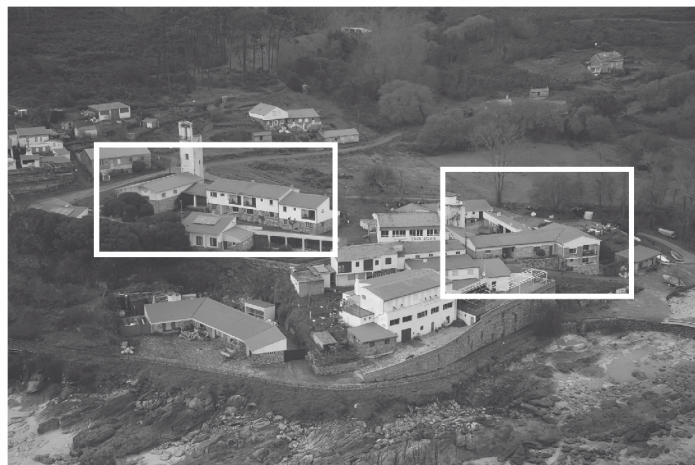
Plano do Faro de Sálvora. Cedida

Autoridade Portuaria de Vilagarcía en contraposición coa de Pontevedra-Marín que ten o Faro de Ons impecable). Pensamos que, se non teñen unha idea de proxecto clara para toda a illa, poñerse á modificación interior do Faro para unha dedicación futura sen un estudo previo global, traerá consecuencias posteriores fatais.

O FARO DA ILLA DE ONS

Comezamos partindo da idea que a Autoridade Portuaria de Pontevedra-Marín, tamén buscará unha alternativa á automatización do Faro e á falla de Fareiros en Ons, e que esta estará consensuada coa Consellería de Medio Ambiente e cos responsables do Parque, como xestores do arquipélago, para a busca da opción máis adecuada. Esta busca, terá que contar cun grupo multidisciplinar de profesionais que dun xeito técnico-científico dean unha solución adecuada a este edificio e o harmonicen coas demais instalacións da illa segundo a dedicación que acorden.

Uso hostaleiro: Coidamos que sería o peor destino que se lle podería dar. Ons, é a segunda illa do Parque en destino turístico, polo que, dende os anos 80 sec. XX, fóronse creando infraestructuras con vistas a dar un servizo

Esquerda Centro Visitantes e inmuebles Parques. Dereita instalacións de Parques

a ese turismo crecente que estaba a xurdir. Hoxe en día, hai establecementos suficientes (hostais, apartamentos, camping, restaurantes, campamento, e quizais nun futuro, casas vacacionais (turismo rural-mariñeiro), que para o volume de visitantes que permite o PRUX é totalmente suficiente.

Uso Cultural: É a función que vemos máis axeitada, tendo en conta que se atopa nun Parque Nacional. O uso cultural que nós pensamos, e coa idea de saír das actuacións que normalmente se lle dan a esas ideas, é que estea dedicado aos **Faros**, como museo dinámico, didáctico e ilustrativo sobre o seu funcionamento e historia. Aos **Fareiros**, como persoal instruído, con un modo especial de vida, aventureiros, con experiencias únicas debido ao illamento e á soidade,..., e no caso das illas, e máis en illas habitadas como das que estamos a falar, pola súa relación coa veciñanza. Aos **Naufraxios**, o Faro está pensado como axuda á navegación, pero aínda así e nas súas proximidades, ao longo da historia, e ata hoxe en día e con todos os sofisticados aparellos electrónicos que levan as embarcacións, sucederon e suceden moitos accidentes marítimos, algúns con importantes perdas de vidas humanas que, a pesar das desgracias, son un incentivo para o seu estudo, investigación e onde as súas historias cativan e seducen.

Ons: edificacións para uso cultural e estancia de investigadores

A illa dispón dun **Centro de Visitantes** amplo e que engloba dous patios exteriores, que ben preparados e acondicionados, poden servir para actividades no exterior ou, instalando unha carpa provisional segundo necesidades, daría protección e resguardo a calquera actividade puntual en calquera época do ano.

Este Centro está, nestes intres, ben dotado, aínda que podería mellorarse, para a exposición e visualización dos trazos históricos, arqueolóxicos, etnográficos e naturais

desta illa, contando tamén cunha pequena sala de exposicións e eventos.

No mesmo barrio de Curro hai unhas **Instalacións ou Inmobbles** (que no seu día representaron o chamado Centro Cívico) que acoñen, á parte do persoal fixo de Parques por quendas, tamén no verán ás cuadrillas de mantemento, retén de incendios, primeiros auxilios e, ocasionalmente, a grupos de voluntarios e investigadores.

Coidamos que estas instalacións cobren perfectamente, e si se acondicionan mellor, máis aínda, as necesidades de aloxamento do persoal que Parques necesita na época estival, reducíndose esta necesidade en máis dun 80% nas tempadas de primavera-outono-inverno.

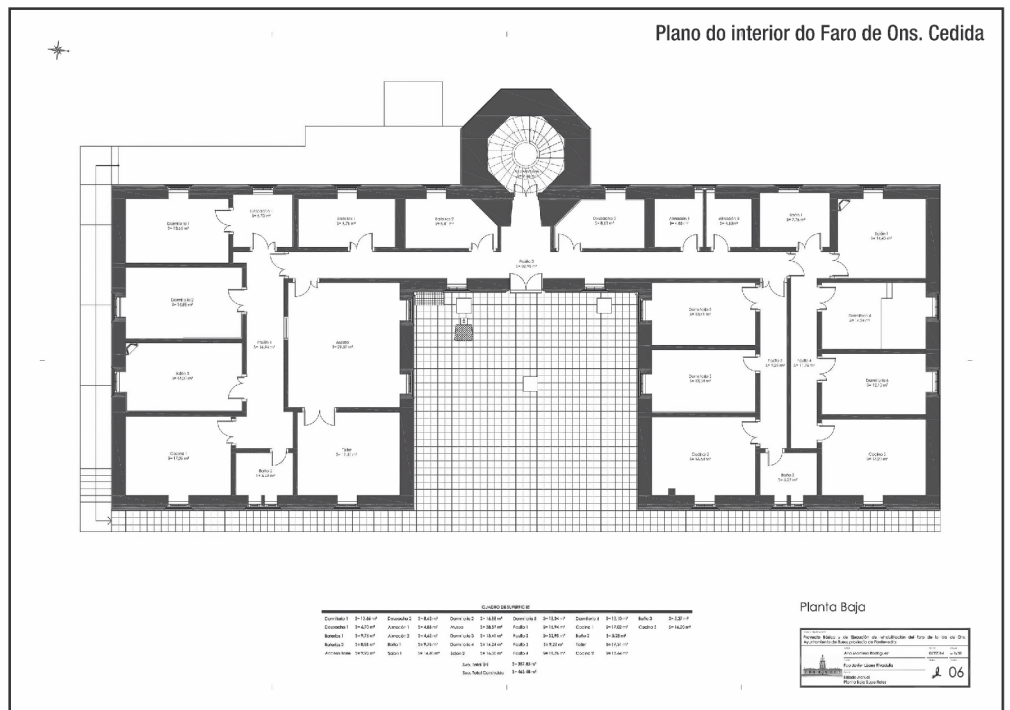
Con estes datos queremos explicar que, durante o verán, investigadores e asistentes a eventos ou actividades organizadas, teñen un amplo abano de posibilidades de hospedaxe entre o cámping, hostalería e, se hai espazo, nestas instalacións de Curro, só haberá que contratalas con antelación e chegar a acordos económicos. E, fóra de tempada, poden utilizar estes inmobles que están practicamente baleiros.

Con esta explicación, queremos puntualizar, que non é necesario que se dedique ningún cuarto nin estancia do Faro a albergue de investigadores, pois no verán hai oferta de abondo e no inverno Parques pode ofrecer estas instalacións de Curro.

Instalacións do Faro:

O Faro de Ons está moi ben conservado e ten un bo número de espazos para, por persoal especializado, propoñer e planear para eles, a carón das que necesite a Autoridade Portuaria para uso e mecanismo do Faro, diferentes áreas culturais, con pequenos museos sobre o Faro-Fareiros-Naufraxios, zonas de exposicións puntuais, biblioteca especializada en temas de Faros, Naufraxios sobre a Illa de Ons, lugar de traballo e investigación con material adecuado, sala para proxectos starlight de astronomía, furnas e espeleoloxía,..., e quizais tamén, compaxinando co exposto no Centro de Visitantes, para outras especialidades como historia, etnografía, arquitectura, arqueoloxía,...

Este proxecto pode perfectamente estar englobado dentro do Parque Nacional, con persoal desta Consellería

e traballando e coordinándose con especialistas da Consellería de Cultura, Dirección Xeral de Xuventude, Portos e Concello de Bueu, como organismos que teñen que ver con Ons.

A instalación e posta en funcionamento destas salas, só require, como xa levamos pedindo dende hai moitos anos, dun/ha técnico/a cultural, que dinamice todo o que nel se pode realizar, establecendo, entre outras cousas, convenios de actuación cos organismos sinalados e con persoas que poden ofrecer ideas e actividades a este proxecto de xeito anual.

Financiamento:

Cando falamos de cartos, a cousa ponse seria, como din no Grove: “Chegado este punto, é cando o porco retorse o rabo”. Pois ben, non debería ser tan complicado, só hai que poñer interese, decisión e ganas. Imos dividilo en varias etapas, sempre e cando, a idea sexa un Proxecto Cultural:

1ª etapa: Imprescindible un estudo e reunións previas entre persoal técnico das Consellerías de M. Ambiente e Cultura, Portos e Concello de Bueu, xunto a especialistas nas diversas disciplinas sobre as que vaia o contido cultural a exhibir e desprepar neste edificio. Destas comisións de traballo, deberá saír a idea de futuro para o Faro, pensando sempre que debe ser un proceso a medio prazo que ten que ir crescendo paseniñamente, segundo a experiencia e o traballo diario vaia ditando.

Este primeiro paso non debería representar un problema económico, pois estaría realizado por funcionarios

e só habería que estudar o custo das persoas especialistas que se busquen ou contraten para asesorar nas diferentes disciplinas que se necesitan para desenvolver o proxecto. Podería ser sufragado sen problema polos organismos competentes ou por medio dalgunha subvención das que sacan de xeito anual.

Cando este primeiro paso estea ben claro e a idea moi dialogada e consensuada, poderase pasar á seguinte etapa.

2ª etapa: Coas ideas ben claras, pasarase á preparación das instalacións e busca de material para os cometidos propostos. Aquí si, o custo inicial pode ser importante, polo que haberá que recorrer ás axudas que dende a Xunta e a través das diferentes Conselleiras e o propio Parque a nivel nacional poden aportar; sen esquecermos dos Fondos Europeos que para este tipo de proxectos poden ser de doada adxudicación, tendo en conta que estamos a falar dun Proxecto Cultural dentro dun Parque Nacional.

Material museístico que existía no Faro de Ons.

Valga de exemplo os 1'5 millóns de euros que foron asinados en colaboración entre a Autoridade Portuaria de Vilagarcía e a Axencia de Turismo de Galicia para rehabilitar o Faro de Sálvora. Tendo en conta o bo estado do Faro de Ons, un convenio parecido e con esa dotación económica darían un bo pulo á preparación do Proxecto para o Faro de Ons.

Repetimos que este proxecto non pode ser improvisado, nin precipitado, ten que ser reflexionado, cunha boa dirección e ir crescendo co tempo, polo menos no que se refire á preparación e consecución de materiais, así como á organización de actividades e exposicións permanentes. De aí que, cando se teña un mínimo razoable de elementos que poden ser xa expostos e usados, poderemos pasar á terceira etapa.

3ª etapa: Esta parte comezaría no intre en que unha maioría das salas estean habilitadas e cun material mínimo para expoñer ao público, así como tamén, a Biblioteca e espazo de traballo-investigación, con todo o material necesario dispoñible para ser utilizado.

Para un bo funcionamento necesitaríase un mínimo de 3 persoas, polo menos para o verán. Unha encargada da entrada e cobro aos visitantes, outra para todo o referente á biblioteca e ao seu uso, e unha terceira para mantemento. Cando o edificio, pasado un tempo, estea a pleno rendemento, poderase falar dun par de guías que, por quendas e a grupos máis ou menos reducidos, poden explicar o exhibido nas salas. Á vez ter en conta que cando veñen grupos organizados, tanto polas navieiras como polo Parque, xa traen aos seus Guías que previamente haberá que formar para ensinar e explicar o contido das exposicións que se mostran no Faro.

No que respecta ao seu financiamento habería que estudalo. Podería haber un persoal fixo, incluído no organismo encargado da súa xestión que, supoñemos, sería Parques. Tamén se pode falar de persoal contratado para os meses de verán que son os de máis afluencia de visitantes.

Coidamos que sería necesario, un pago simbólico para a visita. Polo que, tendo en conta que segundo datos de Parques, Ons recibiu entre os meses de xuño-setembro de 2023, 130.288 visitantes, e só supoñendo que un 30% visite o Faro e pague a cota simbólica de, por exemplo, 1€, estamos a falar de 39.086 €. Daría perfectamente para o soldo dos tres empregados mínimos, coa súa seguridade social, e para os gastos de mantemento, e aínda sobrarían cartos para, no caso de necesitalo, empregar puntualmente algún guía. ...

Ata aquí un primeiro intento de buscar unha alternativa cultural ao Faro de Ons, evitando que se converta nun establecemento hostaleiro, pois pensamos que xa hai de sobra na Illa.

Dentro da solución cultural, buscamos unha fórmula distinta aos típicos Museos do Mar que podemos atopar en moitas vilas mariñeiras da nosa comunidade autónoma, e mesmo nacional, por iso fomos cara a un Museo que nos fale dos Faros, dos seus ocupantes (os Fareiros) e dos Naufraxios que aconteceron na contorna do lugar onde está emprazado (a Illa de Ons).

Á vez pode albergar unha necesaria Biblioteca que, ademais de tocar o mundo dos Faros e Naufraxios, tamén estea dotada de material bibliográfico, documentos, estudos, teses, películas, vídeos, xogos, documentais,..., sobre Ons. Que posúa unha ou varias salas de investigación e traballo, dotadas do material necesario para realizar todo tipo de estudos, investigacións,..., que sirva como centro de divulgación científica sobre o Parque Nacional en xeral e sobre Ons en particular. ... E un longo etc.